

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 29

December 1999

ISSN 1103-4165

Kvinna och journalist

var temat för höstens seminarium på St Sigfrids folkhögskola, som i år samlade ovanligt många deltagare. Hur Elin Wagners egen journalistkarriär tog sin början på *Helsingborgs-Posten* berättade Karl Lindquist om. Där lärde hon sig hantverket och blev en mästare i att skriva rappt och engagerat på ett begränsat utrymme. Samtidigt kan man säga att hon "skrev sig ut" ur sin trånga familjemiljö på samma sätt som hon senare skulle "skriva sig in" i rösträttsrörelsen och andra stora frågor.

Margareta Stål fortsatte med att lyfta fram Elins roll som förebild för andra kvinnliga journalister under 1900-talets första decennier. Det var ju också hon som myntade begreppet "Pennskaft". Hon använde också sin position som redaktionssekreterare på *Idun* till att hjälpa fram andra kvinnliga journalister, t.ex. den tio år yngre kollegan Ester Blenda Nordström.

Tidevarvet

var den tidskrift där Elin Wägner publicerade flest artiklar och Helena Forsås-Scott, som nyligen givit ut ett antal sådana i bokform, hjälpte oss att sätta in Elins 20- och 30-talsartiklar i ett samhälleligt och ideologiskt sammanhang. Typiskt för *Tidevarvet* var att man inte ville peka ut några särskilda domäner för kvinnorna, framför allt inte sådana som männen anvisat. Genom alla artiklarna kan man spåra Elins och Fogelstadgruppens opposition mot männens problemformuleringsprivilegium. I stället la de stor vikt vid att försöka att skapa en dialog mellan könen.

Om radion, det nya mediet

och om kvinnornas fåfänga försök att få tillgång till det handlade Karin Nordbergs föredrag. Inte förrän under andra världskriget, när bristen på manliga radioreportrar gjorde sig gällande, kunde kvinnliga reportrar göra reportage som speglade kvinnors tillvaro. 70- och 80-talen är familjeprogrammens storhetstid, medan man idag fruktar att det enda programmet med genomgående kvinnoperspektiv, Freja, ska försvinna med neddragningarna.

Birgitta Svanberg visade hur Bang kom att bli en viktig brygga mellan Elin Wägner och den nya kvinnorörelsen. Hon lärde sig mycket av Elin både som journalist och som radikal samhällskritiker. Detsamma kan man säga om Anita Goldman, som under seminariet fick motta utmärkelsen Årets Väckarklocka "för att hon - precis som Elin Wägner - modigt verkat i och rapporterat från en patriarkal miljö där hennes arbete inte alltid bedömts som "politiskt korrekt". I sin bok *Snäckans sång* lyfter hon fram samma budskap som i Elin Wagners *Väckarklocka* då hon väddar till världens kvinnor att genomskåda krigets mekanismer och tillsammans medverka till en fredligare värld för våra barn."

En lind

planterades under seminariet för att markera att det nu var för tionde gången som vi samlades för att under två dagar diskutera angelägna ämnen. En rapport från höstseminariet kan erhållas för bara 15 kr på pg 22 21 27-3 eller gratis per e-post till cegus@gamma.telenordia.se

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ

Postgiro 22 21 27-3

BERGSLUFT

Redaktion: Marianne Enge Swartz och Solveig Hammarbäck Telefon 0470-775557
marianne.enge-swartz@nvso.sll.se solveig.hammarback@hum.vxu.se

Elin Wägner 1882-1949.

En minnesutställning

öppnades på Göteborgs universitetsbibliotek den 8 oktober. Utställningen, som har sammanställts av Elisabeth Hammarberg, Inga Mowitz Petroselli och Anna Sjö Dahl på Kvinnohistoriska samlingarna, bygger på böcker, tidningar, tidskrifter och handskriftsmaterial, inte minst ur Elin Wägners samling, A 48a.

Utställningen lyckas på ett begränsat utrymme förmedla det mångfaldiga och radikala i Elin Wägners projekt. Samtidigt som den kronologiska uppläggningsen är klar finns här en bredd som väcker nyfikenhet. Foton och brev illustrerar barndomen, men här finns också novellen "Hennes mor", tryckt i ungdomstidningen *Linnea* 15 dec. 1899. *Pennskaftet* samsas med de gula och vita flaggor med "Rösträtt för kvinnor" som medlemmarna av Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt använde, och med ett brev från den engelska suffragetten Christabel Pankhurst, en påminnelse om att Elin Wägner till skillnad från majoriteten av svenska rösträttsaktivister sympatiserade med den radikala internationella rösträttsrörelsen. Här profileras givetvis pacifismen med sina rötter i första världskriget, från Haagkonferensen 1915 och *Släkten Jerneploogs framgång* 1916 till Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet och texter som *Från Seine, Rhen och Ruhr* 1923 och *Credo* 1927. Här påminns vi om Fogelstad och *Tidevarvet* – det allra första numret, daterat 23 nov. 1923, ligger i monter – och här representeras det Wägnerska 30-talet av bl.a. *Dialogen fortsätter*, vänskapen med Barbro Alving och Flory Gate, och de revolutionerande kraven från Women's Organisation for World Order (på kopian av programmet syns fortfarande namnet "Gate", med Florys handstil). Och här följer naturligtvis också *Väckarklocka*, Lagerlöfbiografen och invalet i Svenska Akademien. Det är glädjande att en hel monter ägnas filmer baserade på Wägner-romaner – *Åsa-Hanna*-affischen med Aino Taube och Edvin Adolphson pryder väggen ovanför – och precis innanför huvudingången har också Elin Wägner-Sällskapet fått sin egen monter med tidningsklipp, *Bergsluft*, småskrifter och Hösthelgsrapporter.

Det här har blivit en inspirerande utställning som förhoppningsvis kommer att locka många nya läsare till Elin Wägners texter. Utställningen ligger kvar under hela november och december, och öppettiderna är månd.-torsd. 09-00-21.00, fred. 09.00-19.00 och lörd. 09.00-17.00, sönd. stängt.

/Helena Forsås-Scott

På bokmässan i Göteborg

delade Elin Wägner-sällskapet i år monter med Emilie Flygare-Carlén-sällskapet. Ast, Astrid, Birgitta, Gertrud, Ingrid, Mona, Ragnhild och Svenny turades om att informera och sälja material. På De Litterära Sällskapens scen framträdde Sarah Death och Linda Schenck genom att läsa upp de föredrag som Helena Forsås-Scott på grund av sjukdom inte själv kunde hålla. Erni Friholt talade på lördagen om "Hur förvaltar vi Elins idéer idag?" Tack till alla som medverkade!

Smålands Gille i Göteborg

ägnar sin årsbok 1999 åt minnet av Elin Wägner. Där berättar bl.a. Gillets sekreterare, Nils Göran Sjöstrand, om hur han som fjortonåring våren 1939 fick visa Elin Wägner och hennes väninna vägen till Skurugata, den stora förkastningsspricka norr om Eksjö, som hon sedan beskriver i *Tusen år i Småland*. "Elin Wägner var tystlåten under denna färd," minns Sjöstrand. "Jag tror att hon observerade och i minnet noterade många fakta. Hon funderade säkert på vad som var lämpligt att ta med i boken."

SPF, Sveriges Pensionärers Förbund,

Kronobergs länsavdelning, har under läsåret 98-99 haft "jorden" som tema för sina studiecirklar. Därvid har Elin Wägners böcker studerats och diskuterats flitigt. Ett problem har varit att få tag i böcker till alla studiecirklar, berättar Östen Toft, som varit ledare och samordnare för verksamheten. Ett stort intresse för Elin Wägners person och verk har man kunnat konstatera och i studiecirkeln i Rottne var man glad över att kunna hålla sitt avslutande möte i Elin Wägners Lilla Björka, där Märta Schlecker berättade med stor inlevelse om Elins liv i bygden.

Elin och Fredrika

En skrift på 75 sidor var Elin Wägners sista verk. Den utgavs postumt av Svenska Akademien 1949. Det var vad hon hunnit med av den minnes-teckning över Fredrika Bremer som Akademien bett henne skriva.

Elin hade inte sysslat själv med Fredrika Bremer men visste förstås mycket om det stora arbete som hennes vänner Klara Johansson och Ellen Kleman lagt ner då de gett ut Fredrika Bremers brev i många delar. Hon började med att skriva om Fredrikas familj och uppväxt och skaffade sig en överblick över hennes författarskap. Elin tycks inte ha planerat att utförligt behandla romanerna utan hon skriver i ett brev att hon ville ägna sig åt de sista 20 åren av Fredrikas liv. De skrifter som då dominerar är de två reseskildringarna *Hemmen i den nya världen* och *Livet i gamla världen*. Om den senare säger Elin: ”Här har Fredrika vikt en plats för kvinnan som iakttagare, bedömare och skiljedomare”.

I presentationen av Elin Wägners skrift om Fredrika Bremer skriver Akademien: ”I flera avseenden påminner deras banor om varandra, paralleller låter sig dragas, de var besläktade själar”. Det är sant och intressant. Här några anteckningar om paralleller:

Fredrika Bremer och Elin Wägner tyckte båda om att skriva romaner. ”Det värsta med mig är att jag närsomhelst kan skriva en bok” (Hemlighetsfull). Båda kände väl till det vardagliga livets praktiska detaljer och berättar om dem humoristiskt och realistiskt. Båda tyckte om att spinna intriger som ofta kunde bli krångliga. Personerna i deras böcker kunde bli enkelspåriga, utformade för att framföra ett speciellt budskap från författaren. Ingendera var verkligt stor som konstnär när det gällde att i romanform skapa gestalter och händelser. Men de var bägge stora skribenter när de hade ämnen som berörde dem personligen, antingen det är fråga om yttre upplevelser, tolkning av människor, inblick i sociala sammanhang eller historiska överblickar.

Det som är den djupaste likheten mellan Fredrika och Elin, som motiverar Svenska Akademiens ord att de var besläktade själar, är deras patos för att tränga in i kvinnornas förhållanden, deras historia, deras situation i nuet och deras framtid.

Elin refererar vad Fredrika säger om den nya världen, dvs Nordamerika. Man har i Europa överdrivit det framsteg som kvinnorna där gjort, ”det är mycket bra att de blir lärarinnor, kontorister och arbetare i fabriker under betryggande övervakning”. Man kan inte förlåta dem att de inte alla reser sig mot negerslaveriet. När Fredrika lyssnade på kvinnor som talade i offentliga sammanhang säger hon: ”När ska kvinnorna inse att om de vill värdigt fylla platsen i talarstolen måste de uppträda där med värdigheten och makten hos varelsor som verkligen har nya och upphöjda tankar att utdela och representera. De måste tänka och tala ur kvinnosfärens centrum”.

Elin kommenterar *Livet i gamla världen*: ”Här har hon inte bara lagt fram sina reseerfarenheter utan också sin tro och livsåskådning. Hon kunde väl ha väntat att hennes läsare skulle inse att hon som kvinna gjort något stort när hon studerade alla de politiska och sociala frågor som sysselsatte Europa på 1850- och 60-talen, väger synpunkter mot varandra och avger sitt omdöme. Hon fullför ett domarinnekall vartill ingen gett henne uppdrag med fantastisk djärvhet, snabbhet och tilltro till sin förmåga”.

Men vännerna som läser Fredrika är osäkra – undrar om det kanske är något farligt i det hon säger. ”Man kan gott förstå att hennes vänner för sin egen skull försökte med taktiken att tiga och gå förbi, och den taktiken har mer eller mindre fortsatt ända till nu.”

Fredrika Bremer förblev ensam när hon lade fram sin djärva livsförklaring. *Väckarklockas* författare som, utan att någon gett henne uppdraget, satsat djärvt och intensivt på en förklaring som gällde livet, fann samma ensamhet som Fredrika.

/Brita Åkerman

Soppsöndag på Lilla Björka

50 personer hade samlats på Lilla Björka en söndagseftermiddag i oktober för att enligt traditionen från Elin Wägners dagar markera höstens ankomst med att äta en varm och god soppa. Stig Tornehed bidrog till den sällskapliga stämningen genom att berätta om hur det gick till när Elin Wägner intervjuade Kristina Nilsson med anledning av hennes 70-årsdag 1913. Elin var då fortfarande en ung journalist på tidningen Idun, men hennes artikel om Kristina Nilsson visar hennes förmåga till inkänning i den fantastiska klassresa, på ont och gott, som den begåvade Ljungbyflickan fått vara med om.

Stig Tornehed kunde också berätta om att Elin Wägner vid denna tid redan hunnit skaffa sig erfarenheter av tidens nyaste medium, filmen. Hon hade redan 1911 skrivit manus till och själv medverkat i filmen "Hon fick platsen", som endast visades vid en soaré för att samla in pengar till en stipendiefond till förmån för kvinnliga journalister. Så småningom skulle flera av Elin Wägners romaner filmatiseras och Stig Tornehed berättade om den entusiasm som filmen Åsa-Hanna väckte vid urpremiären på biografen Saga i Växjö 1946. Och minsann, fanns där inte bland soppatarna en dam som var med vid detta tillfälle och mycket väl kom ihåg åskådarnas applåder och hurrarop.

/Solveig Hammarbäck

Seminarium om medlemsblad

De Litterära Sällskapens Samarbetsnämnd hade valt "medlemsblad" som tema för det årliga seminariet. Representanter från 14 sällskap deltog och vi diskuterade syftet med medlemsblad, utformning, kostnader och gav varandra tips. Jag tycker att Bergsluft står sig väl i konkurrensen särskilt när det gäller att få medlemmar utanför styrelsen att publicera sig i bladet. Det har andra sällskap problem med.

/Marianne Enge Swartz

Ria Wägner är död

Ria Wägner tillbringade många somrar hos sin faster Elin på Lilla Björka, som hon hade som "idol" under tonåren. Vad Faster tyckte om det kom fram i några ord till Rias mamma, Ellen Rydelius: "Det är bättre att hon dyrkar mig än Greta Garbo."

Ria stöttade från början Elin Wägnersällskapets tillkomst och kom till det första årsmötet sommaren 1990, då vi samlades i ljuvligt sommarväder på hembygdsgården i Berg. Ria stod på trappan och berättade om Elin och demonstrerade med en handvävd handduk skillnaden i kvalitet mellan då och nu! Ria var också vid flera tillfällen med och talade vid sällskapets möten och andra framträdanden, bl.a. på Skansen. Hon var glad åt att en stiftelse kunde förvärva Lilla Björka och besökte Berg tillsammans med dottern Veronica så sent som på försommaren 1998. Hennes minnen av och kunskaper om hur där såg ut på Elins tid har varit ovärderliga i renoveringsarbetet.

Med Rias bortgång förlorar Elin Wägnersällskapet den sista direkta länken till Elin och vi kommer att sakna hennes stöd och intresse för vad vi försöker åstadkomma i sällskapet. Ria Wägner föddes 1914 och avled den 13 november 1999. Ni kan läsa vad Ria berättar om sin faster och om Lilla Björka i sällskapets småskrift nr 2.

Årets småskrift, nr 10

handlar om *Tusen år i Småland* som skönlitteratur och historia och kostar 50 kr + porto att beställa på pg 22 21 27-3.

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i slutet av april tillsammans med handlingar till
årsmötet den 20 maj.
 Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 15 april